

Važnost revitalizacije kulturne baštine za turistički razvitak

Ivanović, Stela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:110674>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ *KULTURA, MEDIJI I
MENADŽMENT*

STELA IVANOVIĆ

**VAŽNOST REVITALIZACIJE KULTURNE
BAŠTINE ZA TURISTIČKI RAZVITAK**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

doc. dr. sc. Marta Borić Cvenić

SUMENTOR:

dr. sc. Igor Mavrin, poslijedoktorand

Osijek, 2023.

SAŽETAK

Turizam je nepresušan izvor istraživanja i pitanja kako sa sociološke tako i s neophodno ekonomske razine. Unatoč svakodnevnoj uporabi pojma i prisutnosti kroz povijest, etnografska i sociološka pitanja još su otvorena, kao i istraživanja čiji se nastavak i razvoj može očekivati u narednim desetljećima. Ekonomski značaj turizma neupitno je preuzeo glavnu ulogu pa su tako kretanja turista kao i elementarne pojave turizma nerijetko prikazani matematičko-financijski kroz značaj na tržištu. Uočavajući potrebe i kretanja turista, polovicom 20. stoljeća ukazuje se na potrebu detaljnijeg razmatranja motiva turista, kao i utjecaja na posjećene lokalitete i mještane. Primarni cilj ovog rada je istražiti odnos kulture i turizma, a specifično odrediti značajke utjecaja kulturne baštine i njezine revitalizacije na turističku ponudu i turizam općenito. Uz navedeno, važno je naglasiti i utjecaj turizma na lokalitet i samu kulturnu baštinu te ukazati na problematične aspekte koji zahtijevaju oprez i institucionalno detaljno odnošenje, odnosno uređivanje ophođenja spram kulturne baštine i turističke ponude. Povrh teorijskog pregleda do sada istraženih i poznatih elemenata od važnosti za temu, istaknut će se i primjeri revitalizacije kulturne baštine kao i mogućnosti za budućnost.

Ključne riječi: kulturna baština, kulturni turizam, lokalitet, revitalizacija, turizam

ABSTRACT

Tourism is an inexhaustible source of research and questions, both from a sociological and, necessarily, an economic level. Despite the everyday use of the term and its presence throughout history, ethnographic and sociological questions are still open, as well as research whose continuation and development we can expect in the coming decades. The economic importance of tourism has undoubtedly assumed the main role, so the movements of tourists as well as the elementary phenomena of tourism are often counted and presented mathematically and financially, through their importance on the market. Noticing the needs and movements of tourists, in the middle of the 20th century it was pointed out the need for a more detailed consideration of the motives of tourists, as well as the impact on the visited localities and locals. The primary goal of this paper is to investigate the relationship between culture and tourism, and to specifically determine the characteristics of the influence of cultural heritage and its revitalization on the tourist offer and tourism in general. In addition to the above, it is important to emphasize the impact of tourism on the locality and the cultural heritage itself, and to point out problematic aspects that require caution and institutional detailed handling, that is, regulation of the treatment of cultural heritage and tourist offer. In addition to the theoretical overview of the so far researched and known elements of importance for the topic, examples of cultural heritage revitalization as well as opportunities for the future will be highlighted.

Keywords: Cultural heritage, cultural tourism, locality, revitalization, tourism.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1.
2. TURIZAM.....	2.
2.1. Kulturni turizam.....	5.
3.KULTURNA BAŠTINA.....	7.
3.1.Nepokretna kulturna baština.....	7.
3.2. Pokretna kulturna baština.....	8.
3.3. Arheološka kulturna baština.....	9.
3.4. Nematerijalna kulturna baština.....	9.
4.REVITALIZACIJA KULTURNE BAŠTINE.....	12.
5. PRIMJERI REVITALIZACIJE KULTURNE BAŠTINE.....	15.
5.1. Stara Pekara i osječka Tvrđa.....	15.
5.2. Kulturna Četvrt Zsolnay.....	19.
5.3. Dioklecijanova palača.....	23.
6.ZAKLJUČAK.....	27.
7. LITERATURA.....	28.
8.PRILOZI.....	30.

1. UVOD

Turizam kao pojava jedan je od nezanemarivih diskursa suvremenog života te kao takav neophodno zahtjeva proučavanje kako samih ljudi koji tragaju za turističkom ponudom tako i odredišta, pri čemu su važan faktor lokalitet i pripadni mještani. Turističko tržište podrazumijeva i sustavno praćenje kretanja ponude i potražnje, migracijsko kretanje turista, utjecaj na posjećena mjesta te daljnje teme širokog spektra pojave kao što je turizam. Prema istraživanjima posljednjih par desetljeća, uočena je potreba suvremenog turista za proširenjem iskustva i znanja koja se očituje i u odabiru odredišta turističkog posjeta. Stoga se kulturni turizam postavlja kao grana turizma u porastu koja još uvijek nije dovoljno analizirana, no ipak dovoljno je opažena kako bi se mogli izvesti relevantni zaključci o njezinim karakteristikama. Kulturni turizam ljudima omogućuje upoznavanje s drugim kulturama, ljudima, običajima te nudi dinamičan sadržaj koji etno-povijesno utječe na posjetitelje. Pitanje je ipak načina pojavnosti međuodnosa kulture i turizma te mogućnosti koje to otvara za turističko tržište. Kulturna baština specifična je za određeni lokalitet i/ili grupu ljudi što time omogućuje specifičnost ponude. Tragajući za novim sadržajem i proširenjem znanja, turisti rješenje mogu pronaći upravo na bogatoj povijesnoj baštini određenog lokaliteta. Za naslovni problem važno je prvenstveno razmotriti sam pojam turizma, koji se unatoč svojoj raširenosti pokazuje kompleksnim pojmom za definiranje. Povrh pojmovnog određenja turizma, rad iznosi relevantne faktore poput turističkih resursa za proučavanje turizma i turističke ponude. Nadalje, rad se specificira na razmatranje pojave kulturnog turizma i njegove glavne značajke kako bi u nastavku jasno prikazao način odnošenja turizma spram kulturne baštine. Od važnosti je i razjasniti što je točno mišljeno pod pojmom kulturne baštine, pri čemu se prikazuju i vrste kulturne baštine dodatno pojašnjene specifičnim primjerima iz Hrvatske. Time su postavljeni nužni temelji za otvaranje rasprave značaja kulturne baštine za turizam, uključujući dosadašnja zapažanja, negativne i pozitivne elemente takvog odnosa te potenciranje budućnosti, uzimajući u obzir mogućnosti koje se otvaraju raznolikošću kulturne baštine. Dakako, rad se usmjerava na koncept revitalizacije kulturne baštine koja osim za turizam njeguje i ponovno upoznaje lokalitet sa svojom kulturom. Osim postavljanja mogućnosti za potencijalno buduće revitaliziranje određenih lokaliteta u Republici Hrvatskoj, rad zaključno prikazuje primjere

revitalizacije kulturne baštine i njihova značaja za razvoj turizma. Treba istaknuti i kako je tema važnosti revitalizacije za razvitak turizma još aktivna problematika koja je plodonosna za daljnji diskurs te nudi širok spektar mogućnosti praktične primjene.

2. TURIZAM

Rast značaja turizma kao gospodarske djelatnosti u postindustrijskim društvima pronalazi svoje korijene u dalekoj prošlosti. McLaren (2003.) piše kako se apriorni koraci turizma mogu smjestiti i interpretirati religioznim hodočašćima i kolonizacijom, kao i putovanjima Vikinga ili trgovaca tijekom povijesti, no važno je pojmovno naglasiti kako je riječ o preteći ideje turizma, a ne o formalnom određenju početaka turizma. Pojam turizma kakvim ga danas poznajemo u svojoj biti primarno se ne oslanja na drugi motiv poput vjerskog ili poslovnog, odnosno za svoju definiciju opire se jednostavnosti izraza unatoč svojoj lako razumljivoj praktičnoj primjeni. Ipak, turizam kao takav može biti okarakteriziran dodatnim ciljem pa se tako i navode podvrste pojma turizam poput sportskog, poslovnog, vjerskog ili pak estetskog turizma. Nadalje, osim navedenih vrsta porast bilježi i kulturni turizam koji će biti ključan za analizu problema revitalizacije kulturne baštine za razvitak turizma.

Prije detaljnijeg predstavljanja pojma kulturnog turizma, prvobitnu važnost zahtjeva sam pojam turizma: „S obzirom na to da turizam zadire gotovo u sve sfere društvenog i gospodarskog razvoja uopće, on istodobno međusobno djeluje kompleksno i komplementarno te je duboko inkorporiran u tijekove svakidašnjeg života” (Čavlek et al, 2011:2), a uzimajući u obzir kako „turizam pripada u red mladih društveno-ekonomskih pojava, predmetom ozbiljnijih znanstvenih istraživanja postao je tek polovicom 20. stoljeća kada je počeo njegov izuzetno dinamični rast i razvoj.” (Čavlek et al, 2011:2) Time su jačale pojave etnografskog bilježenja pojava turizma kako kod turista tako i kod domaćina, uz različite etnološke i kulturno-antropološke teorije i istraživanja. Stoga je važno pojmovno odrediti različita razumijevanja turizma, socio-antropološki, etnološki ili pak migracijski, te razmotriti trenutno stanje, odnosno potražnju na turističkom tržištu, kao i pojave poput kulturnog turizma koje će jasno dovesti u vezu specificitet kulturne baštine i općenito pojam turizma. Proučavanja i istraživanja turizma i njemu pripadnih pojava, odnosno elemenata, u najnižem stupnju usmjeravaju pogled na migracijske uzorke i kretanja “posjetioca”, dakle stope posjećenosti, žarišna mjesta te ostale pravilnosti grafički mjerljive i podložne analizi. S jedne strane, ovakva vrsta numeričke analize kretanja ljudi diljem svijeta (pri čemu dakako nije riječ o analizi iseljavanja i useljavanja ljudi uzimajući u obzir egzistencijalno-stambena pitanja) služi kao materijal daljnjem sociološkom ili antropološkom interpretiranju i postavljanju teorija spram uočenih (ne)pravilnosti. Dapače pitanje se od „Što?“ razvija u „Zašto i kako?“, što će otvoriti diskusiju mogućnosti spram budućnosti i daljnjih opcija.

Prema tome, razmatrajući učestalost posjećenosti, stopom vraćanja na iste destinacije i navedenim razlozima za posjet moguće je anticipirati daljnja turistička razvijanja kao i uočiti mjesto za inovacije ili usmjeravanje na nedostatnosti. Stoga, elementi turizma poput lokaliteta, pružatelja usluga, konzumenata usluga, raznovrsnosti tih usluga po pitanju vrste itd., postaju podložni specifičnom promatranju kako spram lokalnog stanovništva, turista kao konzumenata takve usluge, odnosno ponude, tako i spram drugi, sličnih ili različitih, ponuđenih opcija i usluga.

Nadalje, „pod pojmom primarne turističke ponude treba razumijevati određeni prostor sa svim svojim potencijalima i sadržajima” (Čavlek et al, 2011:139) pri čemu se pojmom prostora ne ograničava isključivo na fizički prostor (geografski i okružujući) „već prostor koji uključuje čovjeka (stanovništvo) i sve tragove njegove aktivnosti, objekte i druge materijalne i duhovne vrijednosti, kao i rezultate intelektualnog stvaralaštva.” (Čavlek et al, 2011:139) Prostor, pojašnjen na prethodno navedeni način, time je prvi i neizostavni element turizma kojeg treba razmotriti kao utjecajan faktor na moguće ponude, pogotovo spram lokaliteta o kojemu je riječ. Ipak, po pitanju takozvanog lokaliteta, što bi se moglo uzeti kao pojam kojim je obuhvaćeno netom navedeno specifično definiranje prostora kao elementa turizma, Salazar (2010:189) upozorava na oprez prilikom pojmovnog odnosa globalno i lokalno u kontekstu turističkog tržišta. Naime, Salazar (2010:189) pojam lokaliteta, odnosno lokalnosti kao vezane uz određeni prostor, tradiciju i vrijednosti, uspoređuje s pojmom globalnosti koji je shvaćen udaljeno od svih lokaliteta, a s druge strane povezan s kapitalom i konzumentima vlastitog tržišta. Dakle, smatra kako je suprotstavljenost lokaliteta globalitetu donekle sintetički stvorena napetost kako bi se pokrile manjkavosti istraživanja i teorija koje su povezivale određene sociološke i kulturološke karakteristike s određenim teritorijima, pri čemu bi onda sve što se u takav model ne uklapa bilo pripisano onom globalnom. Salazar (2010:190) sugerira kako je svako globalno uvijek prvo neka vrsta lokalnog, a time je pojmu globalnosti preciznije pristupiti kao nekoj vrsti razvitka ili širenja određene specifičnosti nekog lokaliteta na druge ili na tržištu.

Nadalje, kao ključne elemente treba razmotriti i čimbenike turističkog tržišta i ponude pa tako Čavlek i drugi navode kako „Sve pojave, objekte, procese i događaje koji kod čovjeka stvaraju potrebu za kretanjem da bi zadovoljio svoje društvene i kulturne potrebe, nazivamo društvenim (antropogenim) resursima. To su oni sadržaji za koje su vezana estetska i znamenita svojstva (atributi), a stvorili su ih narodi ili etničke skupine u davnoj ili bliskoj prošlosti.” (Čavlek et al, 2011:147) Prema navedenom, društvene resurse dijele na kulturno-povijesne, etnosocijalne, umjetničke, manifestacijske i ambijentalne.

Kulturno-povijesni društveni turistički atraktivni resursi su „sačuvani ostatci prošlih civilizacija i njihova tehnološka dostignuća, spomenici i pojedini objekti, urbanističke cjeline, umjetnička ostvarenja...” (Čavlek et al, 2011:147) koji potiču kulturni interes kao i interes potaknut specifičnosti, posebnosti ili naprednosti navedenih elemenata. Ipak, zanimljivo je istaknuti kako navode da „ti resursi rijetko mogu samostalno djelovati na privlačenje turista, tek ako imaju visok stupanj znamenitosti, a time i atraktivnosti.” (Čavlek et al, 2011:147) što već upućuje na prvi korak onoga što bi zahtijevala tema revitalizacije kulturne baštine. Dakle, ne radi se samo o konkretnoj instanci kulturne baštine nekog prostora, već je važan način na koji je ona tretirana i predstavljena ljudima, a time i tržištu.

Zatim, etnosocijalni turistički resursi odnose se na određeni narod pa autori navode kako je „grupa etnosocijalnih turističkih resursa vrlo heterogena jer zahvaća cijeli spektar materijalne i duhovne kulture jednoga naroda, sve što čini život jednog naroda.” (Čavlek et al, 2011: 150) pri čemu se u etnosocijalne turističke resurse ubrajaju “narodne igre, pjesme, običaji, narodno graditeljstvo, narodne nošnje, rukotvorine, kulinarske vještine, mentalitet ili druge socijalne osobine naroda...” (Čavlek et al, 2011:150)

Umjetnički turistički resursi „su spomenici iz povijesnog i kulturnog razvoja nekog naroda te suvremena dostignuća u arhitekturi, likovnoj, glazbenoj i kazališnoj (opernoj, operetnoj, baletnoj, dramskoj) umjetnosti”, no ova je vrsta najčešće u službi dopunske ponude osim, primjerice, određenih festivalskih ili manifestacijskih aranžmana. (Čavlek et al, 2011:151)

Usko povezano s umjetničkim turističkim resursima navode se i manifestacijski turistički resursi. Manifestacije se najčešće promatraju kao potaknute ili već dijelom kulturne baštine pa prema tome najčešće nisu u cilju začete s turističkom namjerom, no ipak su često poželjne i posjećene u velikom broju. Manifestacije tako „prema vrsti možemo podijeliti na kulturne, sportske, zabavne, vjerske, znanstvene i gospodarske.” (Čavlek et al, 2011:152) Preostaju još ambijentalni turistički resursi pod kojima „razumijevamo manje ili veće prostorne cjeline koje je stvorio čovjek svojim radom i umijećem, a koje su svojim izgledom, tehnikom izvedbe ili funkcijom za turiste posebno privlačne.” (Čavlek et al, 2011: 153) Ovakvi turistički resursi, kao što može biti jasno iz njihove definicije, nisu primarni cilj turističkog posjeta, no unatoč tome kao dopuna primarnom turističkom cilju imaju visoku stopu posjećenosti te su prema tome nezanemarivi dio turističke ponude.

U ambijentalne turističke resurse „možemo ubrojiti, npr., suvremeno koncipirane zračne i morske luke, kao i druge prometne objekte, manje urbane prostore kao što su trgovi, sportsko-

rekreacijski kompleksi, arhitektonske posebnosti, različiti tipovi naselja, veliki shopping-gradovi i drugo.” (Čavlek et al, 2011:153)

Navedeni turistički resursi upućuju na važnost kulture destinacije, odnosno značajke koje su turistički interesantne neupitno su vezane uz kulturne odrednice i specifičnosti odabrane destinacije u manjoj ili većoj stopi, a time je nužno nadalje razmotriti kulturnu baštinu kao takvu, sa specifičnosti u Hrvatskoj, kako bi se detaljnije izveo odnos i potencijal kulturne baštine u turizmu.

2.1. Kulturni turizam

U ovom potpoglavlju ukratko će se predstaviti pojam kulturnog turizma, o kojem će detaljnije biti rečeno kada se kasnije u jasnu vezu dovedu kultura i turizam, no ipak kao zasebna vrsta turizma zahtjeva objašnjenje. Prvo treba razmotriti uočene karakteristike turista u suvremeno doba koje literatura navodi kao relevantne te stoga Čavlek et al navode: „Obrazovna razina suvremenih turista sve je viša pa, uz odmor i rekreaciju, mnogi žele zadovoljiti i svoje kulturne potrebe, odnosno upoznati, doći u doticaj i doživjeti ljude i sredinu u kojoj privremeno borave.” (2011:147) Stoga je prema navedenim zapažanjima uočena potreba turista za popratnim sadržajem planiranog godišnjeg odmora. Širenjem modernih tehnologija i jačanjem prisutnosti socijalnih mreža te različitih internet platformi, ljudi u turističke potrebe uvrštavaju i potrebu za znanjem i upoznavanjem novih stvari, dakle, društava, kultura i ostalih sadržaja. Uzimajući u obzir navedeno, važno je imati na umu tu vrstu potražnje kada se razmatra raznolikost i inovacija ponude te s obzirom na analizu i promatranje turističkog tržišta. Nadalje, Čavlek et al. navode i kako „Turističkom valorizacijom sociokulturnih resursa ne samo da se postižu pozitivni materijalni učinci, nego se njihovom prezentacijom kod turista stvara dobra osnova za mijenjanje često pogrešnih negativnih stavova i predrasuda o značajkama nekih naroda ili etničkih skupina, ali su i dobra osnova za očuvanje i bolje vrednovanje vlastita identiteta.” (2011:151) Dakako, kulturni turizam može biti osjetljiva tema obzirom na ponašanje i stavove turista. Ipak, upoznavanje i podizanje svijesti o različitim kulturama i običajima uvriježeno je smatrati kao pozitivno za općenito socijalno napredovanje. Vesna Đukić Dojčinović (2005:10) kulturni turizam definira kao pojavu koja određenim mjestima koja do tada nisu bila turistički usmjerena ili posjećena, odnosno nisu u turističkom protoku, otvara mogućnost kreiranja turističke ponude s obzirom na vlastite umjetničke i kulturne potencijale. Nadalje, Đukić Dojčinović (2005:10) ističe i kako je glavni cilj poticanje ljudi na putovanje u svrhu

poznavanja, a time poštivanja, različitih kultura i raznovrsne pojavnosti ljudi i ljudskih tradicija. Uzevši u obzir navedene karakteristike kulturnog turizma, a govoreći o lokalitetu koji za cilj ima turistički razvoj s fokusom na kulturnoj tradiciji, odnosno baštini, razmatrat će se određeni turističko-kulturni potencijal mjesta, građevine ili zajednice.

Kulturni turizam, dakle iz perspektive ponude, fokusiran je na kulturne tradicije, dobra, odnosno baštinu lokaliteta o kojem je riječ (uzevši u obzir već raspravljeno pojmovno određenje lokaliteta i prostora) te time kreira specifičnu ponudu na tržištu koja s obzirom na turističko tržište omogućuje prednost putem posebnosti i/ili jedinstvenosti ponude turistima, a također, barem idejno, njeguje kulturnu baštinu lokaliteta te ponovnim naglaskom na određena dobra ističe njihovu važnost, povijest ili kulturu i samoj zajednici čijim je dijelom. Dakle, „s jedne strane, dobijamo novi okvir za dinamičan kulturni život lokalnog stanovništva a, sa druge, atraktivnu turističko-kulturnu ponudu grada i sela, koja može da privuče turiste da bolje upoznaju njihove osobne kulturne potencijale.“ (Đukić Dojčinović, 2005:11) Službene internetske stranice Europske unije navode: „Cilj održivog kulturnog turizma je osigurati dobre prakse očuvanja, kao i autentično tumačenje kojim se podržava lokalno gospodarstvo.“ (Održivi kulturni turizam) Nezanemarivo je naglasiti kako se treba upućivati na pojam *održivo* kada je riječ o kulturnom turizmu, što podrazumijeva prije svega imati u vidu društvo ili zajednicu čijim je dijelom određeni turistički objekt te pitanje očuvanja i zaštite tog objekta, a sekundarno je tek ovdje riječ o održivosti u smislu kontinuirane relevantnosti, dakle posjećenosti, a time i zarade.

3. KULTURNA BAŠTINA

Pitanje kulturne baštine najavljeno je temom turističkih resursa koji generalno sadrže primjere onoga što je kulturna baština, no s fokusom na turističke mogućnosti onoga što neka kultura ili narod mogu ponuditi ili čime jednostavno već privlače turiste. U širem smislu diskursa o kulturnoj baštini razmatra se materijalna i nematerijalna pojavnost baštine. Materijalna kulturna baština odnosi se na fizički prisutne građevine, artefakte, arheološke ostatke, dijelove grada itd. S druge strane, nematerijalna baština obuhvaća umjetnička ostvarenja, predaje, tradicije, običaje i sl. nekog društva, naroda ili zemlje. U užem smislu, prema odredbama Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske (Kulturna baština), vrste kulturne baštine su nepokretna kulturna baština, pokretna kulturna baština, nematerijalna kulturna baština i arheološka kulturna baština.

3.1. Nepokretna kulturna baština

Prema stranicama Ministarstva kulture i medija (Nepokretna kulturna baština) „Nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i /ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Kolokvijalnim nazivom nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina) odnosno područje (krajolik).”

Nadalje, kao nepokretna kulturna dobra navode se:

- grad, selo, naselje ili njegov dio
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem
- elementi povijesne opreme naselja
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru
- vrtovi, perivoji i parkovi
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.

Nepokretna kulturna dobra upisana na UNESCO-ov *Popis svjetske baštine u Republici Hrvatskoj su:*

- Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača (1979.)
- Stari grad Dubrovnik (1979.)
- Nacionalni park Plitvička jezera (1979.)
- Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča (1977.)
- Povijesni grad Trogir (1977.)
- Katedrala Svetog Jakova u Šibeniku (2000.)
- Starogradsko Polje, Hvar (2008.)
- Stećci (2016.)
- Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku (2017.)
- Iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe (2017.).

3.2. Pokretna kulturna baština

Pokretna kulturna baština, kako i sam naziv upućuje, obuhvaća raznovrsne artefakte poput povijesno relevantnih ostataka, slika, spomenika, predmeta, filmova itd. Pokretnu kulturnu baštinu teško je popisivati i arhivirati te se prema tome radi na zaštiti i cjelovitom popisivanju pokretne baštine u Hrvatskoj. Važno je za istaknuti kako se očuvanje i zaštita pokretne kulturne baštine posebice ističe zbog “lakoće” uvoza i izvoza bez dozvole ili općenito ilegalnih migracija takvih predmeta. Slika prikazana ispod isječak je iz popisa pokretne kulturne baštine koje prenose Narodne novine te služi kao daljnji primjer za lakše razumijevanje pojma pokretne kulturne baštine te kako bi prikazalo primjere pokretne kulturne baštine u Hrvatskoj na pregledan način.

(C) POKRETNNA KULTURNA DOBRA

Naselje, Smještaj / Pohranjeno	Kulturno dobro / Skupina kulturnih dobara	Rješenje	Broj registra	Istek zaštite
Bjelovarsko-bilogorska županija				
Grad: ČAZMA				
Gornji Draganec	Inventar Crkve Pohoda Blažene Djevice Marije	Datum: 31.05.2016. Klasa: UP/I-612-08/16-05/0129 Urbroj: 532-04-02-02/2	P-5354	31.5.2019.
Općina: ZRINSKI TOPOLOVAC				
Zrinski Topolovac	Inventar sakralnih predmeta i opreme Crkve sv. Mihaela arkandela	Datum: 30.05.2016. Klasa: UP/I-612-08/16-05/0126 Urbroj: 532-04-02-02/2-16-01	P-5352	30.5.2019.
Dubrovačko-neretvanska županija				
Grad: DUBROVNIK				
Dubrovnik	Dio zbirke podmorskih nalaza – novovjekovni brodolomi Dubrovačkih muzeja (4 predmeta)	Datum: 24.02.2016. Klasa: UP/I-612-08/16-05/0045 Urbroj: 532-04-02-17/8-16-01	P-5297	24.2.2019.
Općina: KONAVLE				
Popovići	Oltarna pala Pohodenje Blažene Djevice Marije	Datum: 23.03.2016. Klasa: UP/I-612-08/16-05/0071 Urbroj: 532-04-02-17/7-16-1	P-5328	23.3.2019.
Grad Zagreb županija				
Grad: GRAD ZAGREB				
Zagreb	11 skulptura iz muzejske građe Dijecezanskog muzeja Zagrebačke nadbiskupije	Datum: 10.03.2016. Klasa: UP/I-612-08/16-03/5 Urbroj: 251-18-04-16-02	P-5292	10.3.2019.

Slika 1. Pokretna kulturna dobra

Izvor : Narodne novine (5.6.2023.)

3.3. Arheološka kulturna baština

Prema stranicama Ministarstva kulture i medija (Arheološka kulturna baština), arheološku kulturnu baštinu obuhvaćaju konzervatorske studije, podvodna, probna, revizijska, zaštitna i sustavna iskapanja. Time se radi o iskopinama ili ostacima u raznim stadijima, kojima je posjećenost nerijetko spriječena, odnosno nemoguća.

3.4. Nematerijalna kulturna baština

Prema stranicama Ministarstva kulture i medija (Nematerijalna kulturna baština i procedure upisa na popise), nematerijalna kulturna baština definirana je člankom 2. UNESCO-ove Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (NN 5/05) i člankom 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara u okviru kojega se za potrebe upisa u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske određuju tri osnovne kategorije:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost svih vrsta

- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote
- tradicijska umijeća i obrti.

Popis nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske na UNESCO-ovim listama:

- Čipkarstvo u Hrvatskoj
- Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskoga primorja
- *Festa svetoga Vlaha*, zaštitnika Dubrovnika
- Godišnji proljetni ophod *Kraljice* ili *Ljelje* iz Gorjana
- Procesija *Za križen* na otoku Hvaru
- Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskoga zagorja
- Godišnji proljetni ophod *Zvončari* s područja Kastavštine
- Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske
- *Sinjska alka*, viteški turnir u Sinju
- Glazbeni izričaj *ojkanje*
- *Bećarac*, tradicijski glazbeni žanr s područja istočne Hrvatske
- *Nijemo kolo* s područja Dalmatinske zagore
- *Klapsko pjevanje*
- *Mediterranska prehrana*
- Ekomuzej Batana
- Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja
- Umijeće suhozidne gradnje.

Navedene UNESCO-ove liste podrazumijevaju tri UNESCO-ova popisa nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (*Reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva*, *Popis nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita* i *Registar najboljih praksi očuvanja nematerijalne baštine*) na kojima se nalazi 17 nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Prethodni podaci navedeni su na službenim stranicama Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske uz posebno priloženi dokument o nematerijalnoj kulturnoj baštini Hrvatske koja se nalazi na UNESCO-ovim popisima kulturne baštine te se u navedenom dokumentu nalazi i uvod odnosno obrazloženje navedenih stavki, kulturne baštine u Hrvatskoj općenito, kao i povezanosti s UNESCO-om, ministrice kulture i medija dr. sc. Nine Obuljen Koržinek.

S jedne strane rasprava se vodi na fronti očuvanja kulturne baštine kako materijalne tako možda i s većim žarom one nematerijalne, dok se nasuprot ističe rasprava o kulturnoj baštini kao posebnosti određenog lokaliteta ili zajednice koja na tržištu omogućava specifičnost u smislu isticanja na globalnom tržištu. Kako je već ranije izneseno, tema globalnog i lokalnog nije tako „crno-bijela“ kako se čini, no ipak u ovom kontekstu poziva se na specifičnost neke kulture ili naroda. Nadalje, nematerijalna baština, koja određenom lokalitetu pruža kontekst i pridaje društvenu afirmiranost, pokazuje se ključnim elementom pojave turizma nasljeđa, odnosno turizma motiviranog kulturnim elementima odredišta, na prezasićenom tržištu mogućnosti turističkih posjeta, posebnost naroda, mjesta ili regije te je u poziciji postaviti se povijesno-kulturološki relevantnim odabirom za suvremenog turista. Ostaje otvoriti pitanje mogućnosti revitalizacije kulturne baštine, konkretno govoreći o utjecaju na razvitak turizma, kao i istaknuti prednosti i mane takvih mogućnosti.

4. REVITALIZACIJA KULTURNE BAŠTINE

S obzirom na prethodno konkretno obrazlaganje pojma kulturne baštine, posebice kulturne baštine u Hrvatskoj, nužno je eksplicirati vezu kulturne baštine i turizma. Dakako, ostaje razjasniti temeljno pitanje rada koje se tiče važnosti revitalizacije kulturne baštine za razvitak turizma. Prvo, važno je postaviti temelje u smislu razjašnjavanja pojmova s kojima se služi. U svojem osnovnom obliku pojam revitalizacija znači ponovno oživjeti, dakle nešto ponovno postaviti, vratiti (u život, u bitnost, itd.). Pitanje je ipak specifičnog značenja izraza revitalizacija kulturne baštine. Neki upućuju samo na ponovno ukazivanje na određenu tradiciju pa samim prizivanjem na važnost jača uloga i mogući turistički potencijal. S druge strane, u pojam revitalizacije možemo upisati i pojmove renovacije, restauracije, specifičnog korištenja nematerijalne kulturne baštine u svrhu oživljavanja neznanih ili više nepostojećih običaja i tradicija. Odnosno, navedena moguća definiranja revitalizacije kulturne baštine mogu činiti i elemente prema kojima se može razjasniti svrha revitalizacije. Stoga je moguće (kasnije će biti oprimgjereno kako je često shvaćeno negativno) “revitalizirati” kulturnu baštinu isključivo u svrhe turizma, odnosno zadovoljavanja tržišta ili pak isticanja na njemu u vidu jedinstvenosti ponude vezane uz određenu kulturu ili lokalitet, a da je to nevezano ili čak i štetno ljudima koji pripadaju tom području, kulturi i baštini.

Ipak, početak treba usmjeriti na opću vezu kulturne baštine i turizma, o kojoj je već nešto i postalo jasno u ranijem potpoglavlju kulturnog turizma. Potražnja za kulturnim turizmom u porastu je posljednjih tridesetak godina pa tako u ranim dvijetisućitim godinama, Pančić Kombol zapaža navedeni porast te nedostatak analize i istraživanja kulturnog turizma, kao i njegovog potencijala na području Hrvatske, pretpostavljajući nužnost otvaranja diskursa s posljedičnim “uključivanjem kulturnog nasljeđa u turističku ponudu.” (2006:212) Pančić Kombol u svojem radu o kulturnom nasljeđu i turizmu upozorava na moguće probleme i negativne strane turizma nasljeđa te „korištenja“ kulture u turističke svrhe, s posebnim naglaskom na zaštitu određenog kulturnog dobra te posjećene zajednice:

„Često se turistička ponuda stvara za turiste i zaboravlja na lokalno stanovništvo, čija kvaliteta života utječe na kvalitetu ponude i mora biti dio iste strategije. Ključno je pitanje u odnosu kulture i turizma do koje mjere stanovništvo pojedinih mjesta ili područja održava kontrolu nad vlastitom kulturom i proizvodima koji iz nje proizlaze – čija se kultura prodaje i komu. Kulturni se turizam često razvija iz političkih i

gospodarskih razloga koji nemaju puno veze s lokalnim stanovništvom i očuvanjem kulturnog nasljeđa.“ (Pančić Kombol, 2006:212)

Nadalje, prema službenim internetskim stranicama EU (Održivi kulturni turizam), „Održivi kulturni turizam nudi novu perspektivu tako da u središte donošenja odluka stavlja kulturnu baštinu i lokalne zajednice. Uključivanje lokalnih zajednica i drugih dionika u donošenje odluka je ključno u osiguravanju rezultata koji donose korist i kulturnoj baštini i lokalnoj zajednici.“ Dakle, u fokusu razmatranja posljedica i utjecaja treba imati zajednicu u kojoj se bazira određena kulturno-turistička ponuda.

Fulvio Šuran ističe i kako „kulturno nasljeđe ... ne predstavlja više osobnu kreativnost obrtnika, već prvenstveno potrošni materijal slobodnog vremena i dio razmjene ekonomskog kapitala između stručnjaka.“ (2016:81) Time se ističe problem otuđenosti kulture i kulturne baštine od njezina lokaliteta. Šuran također dodaje:

„Ta upotrebna vrijednost kulturne baštine, kroz sve veće zahtjeve turističke potražnje, prekida izvorni kontinuitet u proizvodnji kulturnog smisla, brišući istodobno i same granice ideje o baštini, koja je nekoć bila jasnija u smislu doživljaja. Kada se u turističkom kontekstu upotrebljava taj pojam, tada se to može odnositi na bilo koji element koji, bez obzira na njegovu osobinu može poslužiti lokalnim interesima.“ (2016:81)

Neovisno o samoj povijesti mjesta nerijetko se koristi i moć sugestije kako bi se upravo implicirajući točno određenu vrstu kulturne baštine ili povijesti tog mjesta učinilo zanimljivijim i specifičnijim na turističkom tržištu, tako na primjer možemo susresti puteve gusara ili piratske dane (Šuran,82). S druge strane, već spomenute narodne priče (etnosocijalni turistički resursi) susreću se kao legende pa je tako na primjer povijesni ostatak građevina Ružice grada obogaćen “povijesnom pozadinom” barem tri različite legende, koje uključuju vile, nesretne ljubavi, crnog viteza, itd. Usmena predaja narodnih priča pa tako i njihova pojavnost na primjeru legendi mogu obogatiti već postojeću kulturnu baštinu. Uz to, na primjeru Ružice grada (Orahovica) moguće je zamisliti raznolike mogućnosti za razvitak turizma na tom području, pozivajući se na faktičku, iako prijepornu povijest, mjesta ili pak još obogaćujući to pričama i legendama.

McLaren upozorava na opterećenje turizma na lokalno stanovništvo koristeći šaljivi prikaz vanzemaljca kao turista na Zemlji. Poziva čitatelje na pitanje kako bi reagirali da se jednog jutra probude okruženi vanzemalcima koji vam bljeskalicom kamera i mobitela zasljepljuju

oči, dok njihova djeca skaču po vašem dvorištu i pokušavaju jahati vašu mačku. Velika grupa vanzemaljaca preopteretila je tržnicu te ne možete ni proći kroz njih, a uz to su spremni platiti visoke cijene koje si vi ne možete priuštiti.

Zaključno, Šuran dodaje kako „To znači da kulturno nasljeđe povezano za određeni teritorij treba tretirati i obraditi kao proizvod postavljenog na tržište; kao proizvod kojemu treba osigurati dosljednost, sposobnost da prodre do korisnika pristupačnost i javno prihvaćanje; a naročito se ne smije misliti na kulturno nasljeđe kao na predmet promotivne aktivnosti kao nezavisnog od eminentno turističke funkcije.“ (Šuran, 2016:168)

5. PRIMJERI REVITALIZACIJE KULTURNE BAŠTINE

Projekt EDEN (Europske destinacije izvrsnosti) odabirući novu temu svake godine promiče modele održivog turizma u EU. Godine 2017. odabrana tema bila je kulturni turizam te je jedna od pobjedničkih destinacija bio potez Vukovar-Vučedol-Ilok koji je, nudeći rutu kroz ova tri grada ponudio, između ostaloga, Gradski muzej Vukovar/Dvorac Eltz uz povijesnu baroknu jezgru grada, Muzej vučedolske kulture i dvorac (muzej) Odescalchi u Iloku uz srednjovjekovnu jezgru grada. Uz navedena mjesta predloženi su i drugi punktovi na ruti, kao i bogato predstavljanje povijesno-kulturnog konteksta koje homogeno povezuje rutu u putovanje kroz povijest. Bezbrojni su primjeri uspješne realizacije revitalizacije kulturne baštine koja je popravila turističku statistiku, no Osječka tvrđa sa Starom Pekarom, Kulturna četvrt Zsolnay te Dioklecijanova palača bit će dublje pojašnjeni kako bi se navedena teorija prikazala kroz praksu.

5.1. Stara Pekara i osječka Tvrđa

Na istoku Hrvatske 2019. godine proveden je projekt “Edukativni i informativni turistički centar mladih Stara Pekara s Trgom Vatroslava Lisinskog”. Vrijednost samoga projekta bila je oko 66 milijuna kuna od čega je 52 milijuna financirano iz europskih fondova prema Gradu Osijeku (Osijek.hr, 2019.,19.6.2023.). Sami objekt je zgrada stare austrougarske pekarnice još iz 18. stoljeća, a danas nudi usluge hostela s restoranom te edukativni i informativni turistički centar mladih. U dvorištu zgrade održavaju se razni festivali, koncerti i slične manifestacije.

Slika.2 Obnova vanjskog dijela Stare Pekare

Izvor: Osijek.hr (19.06.2023.)

Zgrada Stare pekare sadrži i hostel koji raspolaže s 55 kreveta u 15 smještajnih jedinica s vlastitim sanitarnim prostorom (Glas-Slavonije.hr, 2021.,19.6.2023.). Dio tih prostora prilagođen je potrebama osoba s invaliditetom. Tu se nalaze i velika blagovaonica, recepcija te dodatni sanitarni prostor. U ponudi je noćenje s doručkom te slične kombinacije. (Glas-Slavonije.hr, 2021.,19.6.2023.)

Slika 3. Unutrašnjost samog Hostela; soba za noćenje
Izvor: Hi Croatia (19.06.2023.)

Slika 4. Detalj povijesti u novom hostelu
Izvor: Con Formo (19.06.2023.)

Ostale velike prostorije i dvorane nude mogućnost iznajmljivanja prostora za vlastite potrebe radionica, konferencija ili raznorazna predstavljanja i edukacije. Cilj projekta bio je obnoviti izgled zgrade, dati mu modernu funkciju, no i ostaviti povijesne detalje. Tako je revitalizacija Stare Pekare stvorila novi turistički proizvod. Fokus je vratila u Tvrđu zbog samih povijesnih detalja, no i zbog smještaja. Svjež dah u Tvrđi i nova zanimljiva ponuda Turističke zajednice Osijek.

Na spomen Tvrđe obavezno je spomenuti i projekt obnove iste. Kao bitno povijesno nasljeđe i svakodnevna funkcija projekt od velike je važnosti u doprinosu boljeg pristupa turistima, no i bolja prezentacija povijesti istima. „Do 1722. tvrđava je uglavnom dovršena, ali su gradnje manjeg opsega bile nastavljene do šezdesetih godina 18. stoljeća. U 19. stoljeću bilježimo izgradnju samo manjeg broja zgrada unutar tvrđave. Zbog potreba vojske sve su građene od pečene opeke i kamena. Osječka je Tvrđa u 18. i 19. stoljeću bila multietnički grad. U njoj su živjeli domaći ljudi i doseljenici iz Štajerske, Kranjske, Bavarske, Moravske, Italije, Francuske, Ugarske, Bugarske. Strani su doseljenici učili hrvatski jezik, ali ipak su službeni jezici bili latinski i njemački. Pojedine su trgovačke obitelji govorile novogrčki i talijanski te francuski, pa tako Tvrđa ima obilježje internacionalnog grada s više jezika. Ulice Tvrđe nastajale su planski, a svojim su imenima pokazivale postojanje vojnih objekata (Kasarnička, Vojarnička, Provianska) i koncentraciju obrta (Staklarska, Mjernička, Obrtnička i sl.)” (Agencija za obnovu Tvrđe, Povijest Tvrđe, 19.06.2023). Iako na prvu ima impresiju strogo vojničke uloge, Tvrđa je bila sjedište i drugih svakodnevnih događaja: „Najstariji naziv trga bio je Vinski trg, zato što se vino dopremalo iz Baranje svake subote i srijede te se na trgu prodavalo vojnicima i gostioničarima. 1729. udovica generala Petraša, zapovjednika osječke tvrđave, podigla je zavjetni kip Sv. Trojstva koji je trebao čuvati grad od kuge, što dokazuju sveci koji se nalaze na njemu, posebno: Sv. Sebastijan, Sv. Rok, Sv. Rozalija i Sv. Katarina.” (Agencija za obnovu Tvrđe, Povijest Tvrđe, 19.06.2023.)

Slika 5. Prikaz starih zidina
Izvor: Turistička zajednica Osijek (19.06.2023.)

Uočljivo je kako je za postanak Osijeka kakav je danas bitna spomenuta stara jezgra. Kako bi se Osijek mogao prikazati kao grad koji njeguje svoje kulturno i baštinsko naslijeđe i kako bi mogao turistima prikazati sve svoje zanimljivosti, bitno je Tvrđu održavati u dobrom svjetlu. Tako je i krenuo projekt osječke Tvrđe 2021.-2027. kojeg "...vodi Agencija za obnovu osječke Tvrđe (AOOT) u suradnji sa izrađivačem, tvrtkom Karzen i Karzen d.o.o. iz Zagreba i Gradom Osijekom" (Agencija za obnovu Tvrđe, Novosti, 19.06.2023.) Iako je tek druga godina obnove, promjene se osjete već hodanjem novopopločanim ulicama, koje su preglednije, a samim time i vizualno urednije.

Slika 6. Obnovljeni dijelovi osječke Tvrđe
Izvor: SiB.hr (19.06.2023.)

Svaka stavka obnove pridonosi osviještenosti građana prema naslijeđu što daljnje doprinosi uključenosti u razvijanje turizma i pregršt ideja za isticanjem istoga.

Tako je došla na vidjelo ideja o postavljanju linije za oznaku prve tramvajske linije u Hrvatskoj koja je išla baš kroz Tvrđu, što je veliki napredak u povijesti Hrvatske.

Slika 7. Prva tramvajska linija u Hrvatskoj koja je prolazila kroz Tvrđu
Izvor: Gpp-Osijek.com, (19.06.2023.)

Tu se vidi potreba za revitalizacijom, mogućnost isticanja povijesnih detalja, nove ideje, uključenost građana, bolja turistička slika grada i bolja turistička ponuda.

5.2. Kulturna Četvrt Zsolnay

Ponos građana svojim kulturnim nasljeđem jedna je od najiskrenijih pozivnica turistima. Tako građani Pečuha svoju Kulturnu četvrt Zsolnay s osmijehom na licu predstavljaju jer je unikatna. Počeci Četvrti datiraju 1851. godine, u Mađarskoj, kao velika parcela u vlasništvu Miklósa Zsolnaya starijeg koji je na svome posjedu napravio rudnik gline i ciglanu koja je „svjetski glas stekla pod vodstvom njegova sina, Vilmosa Zsolnaya, koji je manufakturu vodio sve do svoje smrti 1900. Uz njegovo ime vežu se tehnička rješenja i patenti, kojima brand Zsolnay može zahvaliti za svoj svjetski glas. Takvi su porculanska fajansa nagrađena zlatnom medaljom na Svjetskoj izložbi u Parizu, ukrasni pirogranit na javnim i privatnim zgradama te eozin. Za uspjeh su zaslužni svi članovi obitelji: dvije Zsolnayeve kćeri, kao arhitektice motiva, zet kao

voditelj proizvodnoga procesa, dok je sin Miklós pomagao u radu poduzeća kao trgovac. Godine oko 1900. bile su zlatno doba proizvodnje umjetničkog i ukrasnog keramičkog posuđa. Između 1890. i 1910. razvio se novi stil, secesija, čija su glavna obilježja motivi iz prirode, stilizirano i dekorativno vođenje linije. U znaku secesije nastala su veličanstvena Zsolnayeva djela.” (Vesna L., Zsolnay simbol je i brend, 2012., 20.06.2023.)

Slika 8. Primjeri porculana Zsolnay
Izvor: Zsolnay.hu (20.06.2023.)

„Tvornica Zsolnay koja je izrasla na poznatoj tradiciji slavne mađarske keramičke umjetnosti, njegovala je i poticala suvremene pristupe. Od svjetski poznatih imena poput mađarskog secesijskog umjetnika Rippl Ronai Jozefa i njegovog učenika pečuškog likovnog umjetnika Martyn Ferenca, sve do svjetski poznatog op-art majstora rođenog u Pečuhu Viktora Vasarelyja. Godine 2008. deset je poduzetnih vrhunskih umjetnika temeljeći se na staroj Zsolnayevoj tehnici stvorilo niz originalnih i unikatnih suvremenih djela prilagođenih masovnoj proizvodnji i praktičnoj uporabi.” (Culturenet.hr,2014., Zsolnay - porculan i još

dosta toga..., 20.06.2023) Četvrt je dobila veliku podršku upravo zbog titule Europske prijestolnice kulture 2010. godine. Prepoznao se potencijal u gore navedenim tehnikama kreiranja i oslikavanja porculana te je time krenula suradnja za obnavljanje.

Slika 9. Dio Kulturne Četvrti Zsolnay
Izvor: Turističke priče.hr (20.06.2023.)

“Zsolnayeva kulturna četvrt u Pečuhu prostire se na preko pet hektara, sadrži vrijedne građevine i umjetničke zbirke, te se u njoj odvija bogat i dinamičan kulturni život. Jedna od najznačajnijih investicija u projektu Pečuh Europska prijestolnica kulture 2010. je restauracija Zsolnayeve tvornice i njenih neiskorištenih i dotrajalih zgrada, kao i izgradnja kulturnih društvenih i obrazovnih institucija, koje danas tvore kulturnu četvrt i rekreacijski prostor. Zsolnayeva kulturna četvrt nastala je kao jedna od najvećih investicija-restauracija povijesno-industrijskih spomenika srednje Europe. U nju je uloženo preko jedanaest milijardi forinti. Na području od pet hektara restaurirano je četrdeset tisuća četvornih metara, te je tako nastao najveći kulturni centar Mađarske. Prostor se koristi na više načina. Ovdje se mogu vidjeti Izložbe obiteljske i tvorničke povijesti Zsolnaya, porculanska zbirka Zsolnayevih predmeta Gyugyija Laszloa, Ružičasta Zsolnayeva izložba, Zsolnayev mauzolej. Svoje mjesto su dobili i Bobita lutkarsko kazalište, planetarij, manufaktura koja prikazuje proces izrade porculana na način Zsolanyeve tvornice, kao i znanstvena interaktivna tehnološka izložba.” (Culturenet.hr,2014., „Zsolnay - porculan i još dosta toga...“, 20.06.2023.)

Bitno je uočiti prepoznavanje potencijala u kulturnoj baštini, makar ona bila u lošem stanju. Preuzeti inicijativu, potaknuti građane te revitalizacijom postići visoki standard osviještenosti o kulturnom naslijeđu te tako osvijetliti svoju turističku ponudu, potez je koji je Pečuh kao

zajednica isplanirao i izveo besprijekorno. Kako bi takva inicijativa opstala, bitno je bilo u samu Četvrt staviti mnogo različitog sadržaja koji će ponuditi raznim turističkim skupinama točno ono što traže. Stoga je u sadržaj uvršteno sljedeće: tvornica, planetarij, lutkarsko kazalište i drugo. Kao pravo kulturno središte velikih i malih, zabave i učenja, opuštanja i hrane, Kulturna četvrt Zsolnay uspjela je postići visoki standard velikom ponudom.

Slika 10. Planetarij Zsolnay
Izvor: Iranypecs.hu (20.06.2023.)

„U planu je i organiziranje partyja za mlade stanovnike Pečuha. Ukratko, svi prostori Kulturne četvrti Zsolnay otvoreni su posjetiteljima. Želja je tima ljudi okupljenih oko projekta Kulturna četvrt Zsolnay da ih godišnje posjeti 150.000 gostiju. Čini se da su blizu tog broja, jer 2011. godine 60.000 posjetitelja vidjelo je samo zbirku Gyugyi, iz zlatnog doba Zsolnay porculana, a nalazi se u obnovljenoj kući Sikorsky.” (Culturenet.hr, 2014., „Zsolnay - porculan i još dosta toga...“, 20.06.2023.) Stalni planovi za sve vrste turizma pa tako i “party turizam” ono je što ovu priču o Kulturnoj četvrti održava na turističkoj sceni.

Od tvornice do kulturnog remek djela, Zsolnay je jedan od najboljih primjera odlične revitalizacije kulturne baštine koja je turizmu grada Pečuha pomogla i uvelike ga poboljšala.

Skrivenom dragulju trebalo je maknuti malo prašine da zasja i staviti lampice kako bi privuklo što više pogleda, odnosno, Kulturnu četvrt bilo je potrebno revitalizirati kako bi njezino nasljeđe još uvijek bilo u opstanku i kako bi Pečuhu pridonijelo veliku posjećenosti.

Slika 11. Dio Kulturne četvrti Zsolnay
Izvor:Tripadvisor.com

5.3. Dioklecijanova palača

Prepoznatljivo lice grada Splita, Dioklecijanova palača, još je jedan primjer hrvatskog pokušaja revitalizacije kulturne baštine kako bi obogatila svoj turizam. Sve je počelo 300. godine kada je car Dioklecijan izgradio svoju plaču: „Palača je u tlocrtu zamišljena kao pravokutnik, ali je prilagođivanje terenu nametnulo manja odstupanja. Pročelni zidovi palače u donjim su dijelovima masivni i jednostavni bez otvora, a u gornjima su rastvoreni velikim lučnim prozorima. Vanjski zidovi palače, osim zapadnoga, u većem su dijelu ostali do danas dobro očuvani. Po dvije od šest kula osmerokutna tlocrta uokvirivale su tri kopnena ulaza, šest kula pravokutna tlocrta nalazile su se između ugaonih i osmerokutnih. Do danas su se djelomice očuvale tri ugaone kule (osim jugozapadne) te samo ostatci osmerokutnih i pravokutnih. Tri do danas dobro očuvana kopnena ulaza arhitektonski su raščlanjena. Južna, morska vrata također su dobro očuvana. Kroz kopnena se vrata preko obrambenih dvorišta pristupalo širokim ulicama (cardo i decumanus), obrubljenima trijemovima.

Slika 12. Tlocrt Dioklecijanove palače u svoje vrijeme
Izvor: Rezerviraj.hr (19.06.2023.)

Glavne su se ulice spajale u središtu palače, a uz njih se prema jugu prostirao otvoreni prostor – peristil, obrubljen stupovima s lukovima. Sakralni prostori istočno i zapadno od peristila bili su omeđeni zidovima. U istočnom prostoru do danas je sačuvana monumentalna građevina (nazvana Dioklecijanov mauzolej), vanjskog osmerokutna i unutarnjega kružna tlocrta, presvođena kupolom od opeke i iznutra odijeljena dvama nizovima stupova i vijenaca te frizom, u kojem su očuvana poprsja Dioklecijana i njegove supruge Priske. “ (Dioklecijanova palača. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., 19.06.2023.)

Slika 13. Unutrašnjost palače

Izvor: [Visitteo.com](https://www.visitteo.com) (19.06.2023.)

Upravo zbog svog povijesnog značaja i doprinosa kulturi samoga grada Palača je uvrštena na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine. Taj popis jednom kulturnom gradu znači puno i može uvelike pomoći u turizmu. Sama palača sastoji se od splitske katedrale i krstionica, predromaničke crkvice sv. Martina i Gospe od zvonika, predromaničke, romaničke, gotičke, renesansne prema Enciklopediji (Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2021., 19.06.2023.) Te građevine bilo je potrebno obnoviti kako bi se prikazala broga o kulturnoj baštini te kako bi se kulturna baština prezentirala na što bolji i zanimljiviji način: „Zahvat cjelovite obnove i prezentacije Peristila jedan je od najopsežnijih konzervatorsko-restauratorskih programa u Hrvatskoj. Projekt započet 2003, čiji se završetak planira potkraj 2012, podijeljen je u više faza, kojima su obuhvaćeni svi segmenti obnove toga najznačajnijeg dijela splitske povijesne jezgre: od sanacije temelja i konstrukcije, preko čišćenja i konzervacije kamena, žbuke i ostalih materijala, do krajnje prezentacije tog slojevitog spomenika. Osim same obnove i novih uvida koji su omogućeni istraživačima i javnosti, taj je projekt važan i zato što je u praksi implementiran nov, znanstveni pristup restauraciji i konzervaciji, čime se Hrvatska priključuje suvremenim pristupima restauraciji i konzervaciji kamena.” (Vinka Marinković, Hrvatski restauratorski savez, Obnova Peristila Dioklecijanove palače u Splitu,) Naravno uz same građevine moguće je vidjeti i glumce koji dočaravaju tadašnje vrijeme.

Slika 14. Proces čišćenja kamena Peristila
Izvor: Hrz.hr (19.06.2023.)

Ovakva revitalizacija ostala je u „duhu naroda“. Odlikuje je uredan prostor, mogućnost razgledavanja s malo zanimljivosti što je dostatno za hrvatski morski turizam, ali i izniman doprinos za jednu od postaja kulturnog turizma.

6. ZAKLJUČAK

Odnos kulture i turizma nezanemariv je i vremenom se očituje kao složeni odnos koji zahtjeva daljnje socioantropološko istraživanje koje je osjetljivo s obzirom na kulturu i kulturno nasljeđe. Raznolikost kultura privlači i raznolikost turista te otvara širok spektar mogućnosti turističke ponude, no mogućnosti treba istražiti i sustavno urediti kako bi se maksimizirao pozitivan utjecaj, a s druge strane kako bi se izbjegli negativni učinci na mještane i kulturnu baštinu, ali i kako bi se drugim ljudima omogućilo upoznavanje s tim primjerima i povijesnim sadržajima.

Projekti revitalizacije od velikog su značaja, ali i od velikog financijskog i fizičkog obuhvata. Upravo realizacija istih pomaže Osijeku da svoju staru jezgru prikaže u najbogatijem povijesnom svijetlu kako bi turisti, mnogi studenti i učenici ponosno hodali ovim povijesnim draguljem te vidjeli kako je tvrđava obilježena različitim vremenskim periodima. Svoje pročelje za turiste obnovio je i Split procesom oživljavanja cijelog doživljaja vremena cara Dioklecijana. Luksuzne vile pružaju novo iskustvo svakoj novoj generaciji turista, a stare kule i stupovi u svom novom ruhu ponos su svakog Splitsanina. Jedan od najpoznatijih primjera kompleksnosti revitalizacija cijele četvrti jest Kulturna Četvrt Zsolnay obiteljskog porijekla proizvodnje porculana. Kulturna Četvrt uspjela je zasjati kao centar kulture, mjesto odmora i izvor informacija za sve uzraste. Kino, kazalište, zvjezdarnica i mnogi muzeji samo su dio ponude koja je nastala upravo revitalizacijom cijelog kompleksa.

Revitalizacija kulturne baštine plodonosno je tlo za samu kulturu. Ukazujući na određena kulturna dobra, omogućeno je učenje i uživanje u povijesnim i tradicijskim dobrima za narod o čijoj je kulturi riječ. Upravo to zadovoljstvo poticaj je za prezentiranjem i željom za pokazivanje svoje kulture i nasljeđa. Stoga simbioza revitalizacije kulturne baštine i turizma zadovoljava ponudu i potražnju na sve zahtjevnijem tržištu te predstavlja tajnu uspjeha za daljnji sveukupni razvitak.

7. LITERATURA:

Znanstveni radovi

1. Čavlek et al. (2011) Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav. Zagreb: Školska knjiga.
2. Đukić Dojčinović, V. (2005) Kulturni turizam: menadžment i razvojne strategije. Beograd: Clio.
3. McLaren, D. (2003) Rethinking tourism and ecotravel. 2. izdanje. New Jersey: Kumarian Press.
4. Pančić Kombol, T. (2006) Kulturno nasljeđe i turizam. Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, br. 16-17, str. 211.-226.
5. Salazar, N. B. (2010) From local to global (and back): Towards glocal ethnographies of cultural tourism. U: Richards G. i Musters W., ur., Cultural tourism research methods. London: CABI, str.188-198.
6. Šuran, F. (2016) Turizam i teritorij: Uvod u antropologiju turizma. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Internetski izvori

1. Mrežne stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske (Vrste kulturne baštine). <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/19897> [Pristup: 5.7.2023.]
2. Službene stranice Europske unije (Projekt EDEN). https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/awards-and-outreach-activities/eden/previous-editions/eden-destinations/croatia_en [Pristup: 5.6.2023.]
3. Službene stranice Europske unije (Održivi kulturni turizam). <https://culture.ec.europa.eu/hr/cultural-heritage/cultural-heritage-in-eu-policies/sustainable-cultural-tourism> [Pristup: 5.6.2023.]
4. Narodne novine (Pokretna kulturna baština). <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/441544.pdf> [Pristup: 5.6.2023.]

5. Glas Slavonije (Stara pekara spremna je za osječke kreativce). <https://www.glas-slavonije.hr/417833/3/Stara-pekara-spremna-je-za-osjecke-kreativce> [Pristup: 19.06.2023.]
6. Agencija za obnovu Tvrđe (Povijest Tvrđe) <https://aoot.hr/povijest> [Pristup: 19.06.2023.]
7. Glas Slavonije, Vesna L. (Zsolnay simbol je i brend) <http://www.glas-slavonije.hr/163379/11/Zsolnay-simbol-je-i-brend> [Pristup: 20.06.2023.]
8. Web centar hrvatske kulture (Zsolnay porculan i još dosta toga) <https://www.culturenet.hr/zsolnay-porculan-i-jos-dosta-toga/49951> [Pristup: 20.06.2023.]
9. Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje (Dioklecijanova palača) <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15275>) [Pristup: 19.06.2023.]
10. Hrvatski restauratorski zavod (Obnova Peristila Dioklecijanove palače u Splitu) <https://www.hrz.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/kamena-plastika/335-obnova-peristila-dioklecijanove-palae-u-splitu> [Pristup: 19.06.2023.]

8. PRILOZI

Popis slika

Slika 1. Pokretna kulturna dobra

Izvor: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/441544.pdf> (Pristup: 5.6.2023.)

Slika 2. Obnova vanjskog dijela Stare Pekare

Izvor: <https://www.osijek.hr/stara-pekara-uskoro-u-novom-ruhu/> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 3. Unutrašnjost samog Hostela; soba za noćenje

Izvor: <https://www.hicroatia.com/hostel/hi-hostel-stara-pekara-osijek/> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 4. Detalj povijesti u novom hostelu

Izvor: <https://www.conformo.hr/stara-pekara-osijek/> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 5. Prikaz starih zidina

Izvor: <https://www.tzosijek.hr/znamenitosti-57> (19.06.2023.)

Slika 6. Obnovljeni dijelovi osječke Tvrđe

Izvor: <https://sib.net.hr/galerije/2789553/tvrnja-u-novom-ruhu-pogledajte-kako-izgleda-stara-osjecka-jezgra-pri-samom-kraju-velike-obnove/?slika=5668519> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 7. Prva tramvajska linija u Hrvatskoj koja je prolazila kroz Tvrđu

Izvor: <https://web.gpp-osijek.com/povijest-gpp-a/> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 8. Primjeri porculana Zsolnay

Izvor: <https://www.zsolnay.hu/> (Pristup: 20.06.2023.)

Slika 9. Dio Kulturne Četvrti Zsolnay

Izvor: <https://www.turistickeprice.hr/pecuh/> (Pristup: 20.06.2023.)

Slika 10. Planetarij Zsolnay

Izvor: <https://www.iranypecs.hu/en/article/planetarium-pecs-irsz-7621-en> (Pristup: 20.06.2023.)

Slika 11. Dio Kulturne četvrti Zsolnay

Izvor:https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g274905-d4740691-Reviews-Zsolnay_Cultural_Quarter-Pecs_Baranya_County_Southern_Transdanubia.html (Pristup: 20.06.2023.)

Slika 12. Tlocrt Dioklecijanove palače u svoje vrijeme

Izvor:<https://www.rezerviraj.hr/social/zapis-40943-posjetite-najpoznatiju-gradevinu-u-splitu-dioklecijanova-palaca.html> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 13. Unutrašnjost palače

Izvor: <https://visitteo.com/hr/dioklecijanova-palaca/> (Pristup: 19.06.2023.)

Slika 14. Proces čišćenja kamena Peristila

Izvor:<https://www.hrz.hr/index.php/djelatnosti/konzerviranje-restauriranje/kamena-plastika/335-obnova-peristila-dioklecijanove-palae-u-splitu> (Pristup: 19.06.2023)